

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Основною метою, що стоїть перед європейською освітою у XXI столітті, є створення єдиного освітнього простору, формування "європейської ментальності", зі збереженням національно-культурної своєрідності народів і націй. Універсализація й стандартизація знань дозволяє представникам різних європейських країн відчувати свою належність до об'єднаної європейської культури. Особливе місце в системі загальнокультурних знань посідають іноземні мови – сполучні ланки культур. Нині знання кількох мов стає нормою, а ідея полікультурності людини – пріоритетною в навчанні.

Спрямованість вектора розвитку національної системи освіти на інтеграцію в єдине освітнє поле Європи, вимагає від учителів іноземної мови концентрації уваги на вивченні інноваційних процесів, що відбуваються в системах освіти європейських країн, на оволодінні новими інформаційними технологіями, що впроваджуються в європейських школах. Безперервно збільшуються обсяги і змінюється зміст знань, умінь і навичок, якими повинні володіти сучасні фахівці-педагогі. Ведуться пошуки способів інтенсифікації та підвищення якості навчання, розробляються й упроваджуються різні інноваційні методи та технології.

Загалом потреба оптимізації навчання у вищій школі відповідно до сучасних європейських освітніх стандартів зумовлює необхідність теоретико-методологічного обґрунтування процесу підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання інноваційних методів і технологій у власній професійній діяльності.

Аналіз досліджень у галузі філософії й теорії освіти (О. Долженко, Б. Гершунський) дозволив виділити сучасні тенденції розвитку освіти:

- 1) багатозначність, невизначеність життєвих ситуацій зумовлює необхідність розвитку вміння "жити й діяти в умовах вибору" [1, с. 20];
- 2) "ментальна несумісність" різних соціумів визначає важливість виховання толерантності в стосунках із представниками різних культур і релігій;
- 3) глобалізація завдань (від національного рівня до рівня людського співтовариства) вимагає навичок спільної діяльності. Такі сучасні тенденції в освіті сприяють необхідності використання в педагогічній діяльності інноваційних освітніх технологій.

Визначення поняття "технологія" та дослідження його змісту було предметом вивчення багатьох зарубіжних і вітчизняних учених (Ю. Бабанський, С. Беспалько, Б. Гершунський, Л. Даниленко, І. Зимня, Д. Левітеса, О. Пометун, Д. Чернілевський, А. Чернявська та ін.). Так, Д. Левітес освітню технологію визначає як "упорядковану сукупність дій, виконання яких приводить до гарантованого досягнення цілей освіти", до її складу вчений включає педагогічну технологію та технологію самоосвіти [1, с. 64]. Узагальнене трактування поняття "педагогічна технологія" зроблено Д. Чернілевським, який визначає її як "комплексну інтеграційну систему", що включає впорядковану множину операцій і дій, що забезпечують педагогічне цілепокладання, змістові, інформаційно-наочні й процесуальні аспекти, спрямовані на засвоєння систематизованих знань, набуття професійних умінь і формування особистісних якостей учнів, заданих цілями навчання" [3, с. 53]. У деяких наукових роботах (О. Пометун, Д. Чернілевський та ін.) підкреслюється, що поняття "педагогічна технологія" ширше за "методику навчання", оскільки дозволяє планувати цілі й алгоритмізувати процес їх досягнення.

Слід зазначити, що "інноваційна педагогічна технологія" в наукових дослідженнях розглядається по-різному: як дидактичний підхід (технологія розвитку критичного мислення), як процес організації навчальної діяльності на уроці, як конкретний прийом навчання певного виду мовленнєвої діяльності на уроках іноземної мови. На уроках іноземної мови найчастіше використовуються технології проєктів, розвитку критичного мислення у процесі читання й письма, проблемне навчання, портфоліо, інформаційно-комп'ютерні (ІКТ) тощо.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні теоретико-методологічних основ підготовки студентів-філологів до використання інноваційних технологій у професійно-педагогічній діяльності.

Розглядаючи процес підготовки фахівця-філолога, майбутнього вчителя іноземної мови, відзначимо важливість вивчення методології навчання іноземної мови за допомогою інноваційних технологій, вивчення студентом новітніх педагогічних технологій з позицій учня й учителя, розвитку вміння їх використання в практичній діяльності на уроках ІМ в школі.

Теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх учителів до використання інноваційних технологій ґрунтуються на загальних тенденціях сучасного освітнього процесу:

- пріоритетність *особистісно-зорієнтованого підходу* в освіті, за якого учень та студент виступають як мета, суб'єкт і результат навчання, розвитку й виховання (Ш. Амонашвілі, С. Давидов, І. Якиманська та ін.);
- *системно-синергетичний підхід*, що дозволяє розглядати систему освіти як відкриту, взаємодіючу з навколишнім середовищем, як таку, що прагне до певної стабільності (С. Загвязинський, Н. Кузьміна, С. Тартинських і ін.);
- *діяльній підхід*, у контексті якого основним засобом і умовою розвитку особистості виступає безпосередня діяльність людини. Використання інноваційних технологій дозволяє активізувати вищу розумову діяльність учнів та студентів, спрямовану на аналіз, систематизацію, узагальнення й синтез навчального матеріалу;
- *аксіологічний підхід*, що визначає пріоритет духовних цінностей і набуває все більшого значення в умовах гуманізації суспільних стосунків (С. Гороява, Ю. Пассов і ін.);
- *акмеологічний підхід*, пов'язаний з професійно-особистісним зростанням майбутнього вчителя, його спрямованістю на самоактуалізацію й самореалізацію (Н. Кузьміна та ін.);
- *комунікативний підхід*, що визначається спрямованістю навчання іноземної мови на іншомовне спілкування і включає два аспекти: діалогічний та етнопедагогічний. Перший (діалогічний) - характеризує спрямованість процесу навчання іноземної мови на міжкультурну комунікацію, другий – забезпечує ефективність комунікації за рахунок соціокультурної складової педагогічного процесу. Комунікативний підхід є особливо цінним у професійній підготовці студентів-філологів (С. Гапонова, О. Наумець, С. Ніколаєва, Е. Полат).

Організація навчального процесу у вищій школі, спрямованого на підготовку майбутніх учителів іноземної мови до використання інноваційних технологій, будується на певних загальнодидактичних і методичних принципах.

Принцип *науковості* є базовим принципом науково обґрунтованого й усвідомленого вибору та застосування інноваційних технологій.

Принцип *системності* передбачає попереднє планування, проєктування й проведення наукового пошуку відповідно до розробленого алгоритму.

Принцип *індивідуалізації* орієнтує на розвиток особистості студента, розкриття його потенціалу, формування індивідуальності в процесі використання інноваційних технологій.

Принцип *доступності* пов'язаний з вибором оптимально ефективної для певної ситуації і групи учнів технології навчання.

Актуальність принципу *самостійності* зумовлена зміщенням акценту навчання на самостійні дії учня. Наприклад, технологія проєктів передбачає, що вчитель лише задає напрям пошуку й консультує, а учень самостійно добирає матеріал, аналізує, розробляє проєкт. Загалом інноваційні технології спрямовано на формування усвідомленої, зацікавленої та активної життєвої позиції учня, що дозволяє реалізувати принципи *свідомості й активності*.

До числа методичних принципів належать:

- принцип *комунікативності*, спрямований на досягнення основної мети навчання іноземної мови за допомогою інноваційних технологій;
 - принцип *алгоритмізованості* відображає суть поняття "технологія" і передбачає структурованість дій учителя й учня;
 - принцип *планування, проєктування й моделювання* спрямовує процес навчання на досягнення запланованого результату, використовуючи педагогічні технології;
 - принцип *співпраці* вчителя й учнів дозволяє спілкуватися в режимі рівноправного діалогу, спрямованого на спільний пошук рішень (технологія розвитку критичного мислення, проєктів);
 - принцип *лінгвоукраїнознавчої спрямованості* навчання зумовлює важливість формування соціокультурної компетентності й передбачає використання автентичного матеріалу в навчальному процесі (наприклад, матеріалів англомовних сайтів під час підготовки презентацій).
- Специфіка професійної діяльності вчителів іноземної мови з використанням інноваційних технологій пов'язана з можливістю додаткової мотивації учнів до поглибленого вивчення іноземної мови, підвищення рівня володіння мовним і мовленнєвим матеріалом і вимагає сформованих у студентів низки вмій.
- Уміння, якими повинен оволодіти студент-філолог, визначено в моделі професійної діяльності вчителя іноземної мови Ю. Пассова [2]. Професійна культура є основним поняттям, з яким учений пов'язує рівні професіоналізму вчителя іноземної мови (письменності, ремесла й майстерності). Майбутній учитель іноземної мови повинен володіти уміннями здійснювати різні види професійної діяльності:
- проєктувальну (планування різних видів робіт);
 - адаптаційну (реалізація запланованого в конкретній ситуації);
 - організаційну (організація різних видів роботи);
 - мотиваційну (мотивація учнів до навчальної діяльності);

- комунікативну (спілкування на уроці й поза ним);
- контрольну (аналіз і оцінка навчальних ситуацій та дій учнів у різноманітності зв'язків і взаємин, внесення необхідних коректив у навчальний процес);
- пізнавальну (дослідницька діяльність).

Використання інноваційних технологій у реалізації кожного з видів професійно-педагогічної діяльності сприятиме оптимізації цього процесу. Проте підготовка майбутнього вчителя до реалізації інноваційних технологій вимагає створення певних організаційно-методичних умов навчання у вищій школі, які включають:

- 1) упровадження сучасного науково-обґрунтованого комплексу технологій навчання, спрямованих на формування професійної компетентності майбутніх учителів;
- 2) забезпечення викладачами наступності в організації навчально-пізнавальної діяльності з використанням інноваційних технологій (на різних курсах навчання, у процесі вивчення різних дисциплін);
- 3) інтеграцію різноманітних форм організації діяльності студентів у процесі вивчення інноваційних технологій;
- 4) оволодіння майбутніми вчителями інноваційними технологіями в теорії та практиці.

Змістовий аспект підготовки майбутнього вчителя іноземної мови засновано на єдності програмно-цільової спрямованості науково-методичної підготовки, що включає проектування освітньої та виховної діяльності майбутнього вчителя, з урахуванням комунікативної і соціокультурної спрямованості навчання. Вимоги до навчального матеріалу включають три основні параметри: актуальність, контекстність і автентичність. Збільшується кількість завдань, орієнтованих на самостійне вивчення.

Аксіологічний аспект підготовки майбутніх учителів передбачає формування мотиваційно-ціннісних установок на використання інноваційних технологій у професійній діяльності; розвиток рефлексії, мотиваційної та операційної сфер особистості майбутнього педагога.

Процес підготовки студентів до використання інноваційних технологій відбувається у три етапи:

I етап – формування загально теоретичних знань інноваційних технологій під час вивчення курсів ("Лінгводидактика", "Методика викладання іноземної мови").

II етап – використання інноваційних технологій на практичних дисциплінах ("Основна іноземна мова") (у позиції учня). Одночасно відбувається формування когнітивного, змістово-операційного компонентів професійної компетентності – навичок і вмінь, пов'язаних зі змістом навчальних курсів.

III етап – розвиток умінь вибору й реалізації інноваційних технологій на виробничій практиці (у позиції вчителя), набуття досвіду, коректування тих складових професійної компетентності, недоліки в засвоєнні яких усвідомлює студент у процесі роботи.

Особистісно-зорієнтований, діяльнісний підхід на цьому етапі підготовки дозволяє оптимізувати процес засвоєння студентами основ професійної компетентності вчителя, включити систему самооцінки, самоосвіти й самокорекції.

Організація навчання на основі визначених теоретико-методологічних положень та умов сприятиме формуванню професійної компетентності майбутнього вчителя, його самостійності в умовах інформатизації освіти, стимулюватиме професійно-педагогічне й особистісне самовизначення, творчість, а також підвищить відповідальність студента за результати навчання, розвиток професійних якостей педагога.

Новітні педагогічні технології (проектів, портфоліо, розвитку критичного мислення, інформаційно-комп'ютерні технології), що використовуються в навчальних закладах, покликані формувати життєві компетентності учнів та студентів, готувати їх до ефективної життєдіяльності в насиченому інформаційному просторі, розвивати навички швидкого сприйняття й критичного аналізу значного обсягу інформації, синтезу знань з різних сфер науки й культури, адекватної оцінки діяльності. Формування навичок критичного мислення забезпечує вміння працювати з інформацією. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі зумовлене високою технологічністю сучасного освітнього простору і сприяє розвитку системного мислення й творчості суб'єктів навчання, підвищує рівень мотивації, формує навички самостійної роботи. Організація й реалізація навчального процесу значно оптимізується за умови методологічно обґрунтованого застосування комп'ютерної техніки й можливостей мережі Інтернет.

У практиці навчання іноземної мови широко використовується метод проектів, спрямований на вирішення певної проблеми, й передбачає інтенсивну взаємодію учнів у групі. Учитель застосовує різні прийоми й засоби навчання, що мотивують навчальну діяльність учнів і сприяють активній розумовій діяльності, забезпечують інтеграцію знань з різних галузей науки, техніки й культури.

Перебудова освітнього процесу в особистісно-зорієнтованій парадигмі навчання, необхідність підвищення якості навчання у вищій школі зумовлюють упровадження інноваційних технологій у навчальний процес й потребують поглибленого вивчення студентами новітніх педагогічних технологій.

Потенціал нових прогресивних методів і технологій навчання може бути реалізовано майбутнім учителем іноземної мови у власній професійній діяльності за умови дотримання теоретико-методологічних основ навчання й урахування різних аспектів підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левитес Д. Г. Автудидактика. Теория и практика конструирования собственных технологий обучения / Д. Г. Левитес. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института, 2003. – 320 с.
2. Пассов Е. И. Мастерство и личность учителя : на примере преподавания иностранного языка / Е. И. Пассов, В. П. Кузовлев, Н. Е. Кузовлева. – М. : Флинта : Наука, 2001. – 240 с.
3. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

Подано до редакції 07.06.10

РЕЗЮМЕ

У статті розглянуто теоретико-методологічні основи підготовки майбутніх учителів іноземної мови до використання інноваційних технологій у професійній діяльності: визначено сучасні підходи до освіти, принципи й умови організації навчально-виховного процесу у вищій школі.

Ключові слова: майбутній учитель іноземної мови, інноваційна технологія, теоретико-методологічні основи, підхід, принцип.

И.А. Тяллева

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОФЕС-СИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены теоретико-методологические основы подготовки будущих учителей иностранного языка к использованию инновационных технологий в профессиональной деятельности: представлены современные подходы к образованию, принципы и условия организации учебно-воспитательного процесса в высшей школе.

Ключевые слова: будущий учитель иностранного языка, инновационная технология, теоретико-методологические основы, подход, принцип.

I.O. Tyallueva

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASES OF TRAINING FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHER FOR USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL ACTIVITY

SUMMARY

The article presents methodological and theoretical bases of training future foreign language teachers for using innovative technologies in their professional practice; outlines some new approaches in education, principles and conditions of organizing educational process at higher school.

Keywords: future foreign language teacher, innovative technology, methodological and theoretical bases, approach, principle.